

Hans Olink (1949), journalist en schrijver

‘Achteraf kun je zeggen dat ze zich hebben laten inpakken’

CO WELGRAVEN

“Het was een bont gezelschap van individualisten dat kort na de Tweede Wereldoorlog uit Nederland naar Oost-Berlijn vertrok om daar te werken: een journalist, een schrijver, een pianist, een architect, een cineast, een musicoloog. Ze zagen mekaar wel eens, maar ze vormden zeker geen groep. Het waren stuk voor stuk sterke persoonlijkheden.

Wat hen bond was de afkeer van het nazisme en de stellige overtuiging dat het communisme de beste waarborg was om het land weer op te bouwen, zonder oorlog en geweld. Zonder de Russische communisten was het ook niet gelukt om Hitler te verslaan, wisten ze zeker.

Het ging om negen kunstenaars, Nederlanders, maar ook Duitsers die in de jaren dertig nazi-Duitsland waren ontvlucht, voor hen was het dus een terugkeer. Ze kozen bewust voor het oosten van Berlijn, dat toen in de *Sowjetische Besatzungs Zone* lag; in 1949 werd die SBZ de DDR.

Ze wilden meewerken aan het leegmaken van de hoofden van de Duitsers die twaalf jaar lang waren vergiftigd door de nazi's en het fascistische gedachtengoed; dat was ook het officiële doel van het communistische regime, het hoofd moest worden gereinigd. En ze waren meer dan welkom: *Die Regierung ruft die Künstler*, was de slogan in de DDR.

Maar het moet geen pretje zijn geweest om daar direct na de oorlog te wonen, en zeker niet in het oosten. Er was gebrek aan alles, het land was verwoest en berooid. Berlijn zag er door de bombardementen uit als een maanlandschap. Tot dik in de jaren vijftig moesten de inwoners puinruimen. Wat dreef die kunstenaars om zich er te vestigen? Daar was ik nieuwsgierig naar, daarom heb ik dit boek geschreven.

Ze hadden wel privileges: sommigen mochten bijvoorbeeld vrij reizen, wat gewone Oost-Duitsers niet mochten. En ze kregen vrij makkelijk een huis. Maar je kunt niet zeggen dat ze

‘Ze gingen de DDR helpen de hoofden te zuiveren van nazistisch denken’

in de watten werden gelegd, en ook niet dat ze door het regime werden misbruikt.

Het is niet in alle gevallen goed afgelopen. Sommigen kregen mot met de autoriteiten in de DDR, zoals de vertaler, journalist en schrijver Nico Rost. De Nederlander werd het land uitgezet. Dat was hem al eens eerder overkomen: Rost was in de jaren twintig en dertig correspondent in Berlijn voor *De Telegraaf*, en werd na de machtsovername door de nazi's geïnterneerd en vervolgens uitgewezen naar Nederland. Daar werd hij tijdens de bezetting weer opgepakt, uiteindelijk kwam hij in Dachau terecht. Daarover schreef hij, in Oost-Berlijn, het boek ‘Goethe in Dachau’, wat hem grote bekendheid opleverde.

Toen ik, jaren geleden al, aan dit project begon, waren zes van de negen kunstenaars overleden. Een van de drie die ik zelf heb kunnen spreken was de cartoonist Fritz Behrendt, die tijdens zijn verblijf in de DDR propagandamateriaal voor de FDJ, de communistische jeugdbeweging, had getekend, en zelfs het ontwerp voor het wapen van de DDR had gemaakt. Hij was goed bevriend met Erich Honecker, de latere dictator. Ook Behrendt heeft een halfjaar vastgezeten en het land toen gedesillusioneerd verlaten.

Sommige nabestaanden heb ik kunnen interviewen. En ik heb veel archiefwerk gedaan in Berlijn, ik heb er bij elkaar ruim een jaar gewoond. Tegenwoordig een heerlijke stad! Een enkel portret heb ik al eens eerder, in een andere vorm, gepubliceerd.

Met de kennis van nu kunnen we ze naïevelingen noemen die zich hebben laten inpakken. Maar de negen konden eind jaren veertig nog niet bevroeden hoe de DDR zich zou ontwikkelen. Het waren echte idealisten, vol goede bedoelingen.”

Hans Olink: De idealisten, Nederlandse kunstenaars in Oost-Berlijn Prominent; 283 blz. € 19,95